

Evaluatie toetsingskader leningen en garanties voor gemeente Den Helder

J. Veenstra MSc
Prof. dr. M.A. Allers

rijksuniversiteit
 groningen

COELO

Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden

Evaluatie toetsingskader leningen en garanties voor gemeente Den Helder

Jacob Veenstra
Maarten Allers

COELO
Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
Faculteit Economie en Bedrijfskunde
Rijksuniversiteit Groningen
www.coelo.nl

COELO-rapport 15-08

ISBN 978-94-92218-04-9

COELO, Groningen, 2015

Inhoud

1.	Voorwoord	6
2.	Inleiding	7
2.1.	Algemeen	7
2.2.	Opzet rapport	7
3.	Gemeentelijk beleid Den Helder inzake geldleningen en garanties	8
3.1.	Financiële verordening	8
3.2.	Treasurystatuut	8
3.3.	Nota gemeentelijke garanties en geldleningen	9
3.4.	Evaluatie van de nota	11
4.	Verantwoording naar de raad	13
5.	Vergelijking met andere gemeenten	14
6.	Conclusie	17
6.1.	Aanbevelingen	17
6.2.	Mogelijk stappenplan voor toekomstige aanvragen	18
	Bijlage	21

1. Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) in opdracht van de Rekenkamercommissie van de gemeente Den Helder.

2. Inleiding

2.1. Algemeen

De gemeente Den Helder krijgt met enige regelmaat aanvragen van derde partijen om geldleningen of garanties te verstrekken. Hoewel een lening of garantstelling goed kan zijn voor de publieke zaak, brengt dit ook risico's met zich mee voor de gemeente. Om aanvragen te beoordelen, heeft de gemeente Den Helder in 1999 een beleidsnota opgesteld, getiteld 'De gemeente als bank'. In 2014 is deze nota herzien en omgedoopt tot de nota 'Gemeentelijke garanties en geldleningen'. Hierin komen onder meer de wettelijke kaders en een toetsingsinstrument van het risicoprofiel van de aanvrager aan bod.

Binnen de gemeenteraad van Den Helder bestaat echter de wens om meer handvatten te hebben om beslissingen die het college op dit gebied neemt te kunnen toetsen. Voor raadsleden is het moeilijk om te beoordelen of garanties terecht worden verleend. Er is behoefte aan een advies dat de vraag beantwoordt of het door de raad vastgestelde beleid ten aanzien van het verlenen van garanties en het verstrekken van geldleningen een voldoende toetsingskader biedt bij het beoordelen van aanvragen voor garanties en geldleningen en of er aanvullingen of wijzigingen wenselijk zijn.

In dit rapport wordt onderzocht of de gemeenteraad voldoende informatie krijgt, mede op basis van de huidige beleidsnota, om zich een afgewogen oordeel te kunnen vormen.

2.2. Opzet rapport

In dit rapport zal eerst worden nagegaan of het huidige gemeentelijke beleid inzake geldleningen en garantstellingen overeenkomt met hogere regelgeving. Vervolgens wordt nagegaan in hoeverre de huidige toetsing voldoende informatie voor de raad bevat om zich een afgewogen oordeel te kunnen vormen. Hierna wordt middels een *quick scan* onderzocht in hoeverre andere gemeenten op dit terrein instrumenten of toetsingskaders hebben die een waardevolle aanvulling kunnen zijn op wat de raad van Den Helder ter beschikking staat. Hiervoor worden de beleidsnota's van tien gemeenten doorgespit. Ten slotte worden enkele aanbevelingen gedaan ten aanzien van de huidige beleidsnota en wordt een mogelijk stappenplan gepresenteerd dat eventueel als toetsingskader kan dienen voor toekomstige aanvragen.

3. Gemeentelijk beleid Den Helder inzake geldleningen en garanties

Het algemene financiële beleid van een gemeente wordt vastgelegd in de financiële verordening en het treasurystatuut. Deze documenten geven de richtlijnen voor het financiële beleid en dienen als verantwoordingsbasis voor het college richting raad. In veel gevallen worden in deze documenten ook in hoofdlijnen de spelregels omtrent leningen en garantstellingen weergegeven. Sommige gemeenten (waaronder Den Helder) hebben hiernaast nog een beleidsnota ontwikkeld met nadere regelgeving. Hieronder wordt aangegeven wat de bovengenoemde documenten van de gemeente Den Helder zeggen over het verstrekken van leningen en garanties.

3.1. Financiële verordening

De huidige financiële verordening van de gemeente Den Helder, die op 20 april 2015 in werking trad, geeft in hoofdlijnen het beleid weer met betrekking tot leningen en garanties.

- Hoofdstuk 2, artikel 7, lid 2 meldt dat er over het verstrekken van leningen, waarborgen en garanties geen beslissingen worden genomen voordat de raad is geïnformeerd en deze zijn wensen en bedenkingen heeft kunnen uiten.
- Hoofdstuk 3, artikel 13 meldt dat in de nota 'Gemeentelijke garanties en geldleningen' nadere informatie omtrent het beleid wordt gegeven.
- Hoofdstuk 3, artikel 15, lid 3 meldt dat bij het verstrekken van garanties het college indien mogelijk zekerheden bedingt. Ook dient het college in zijn besluit het openbaar belang te motiveren.
- Hoofdstuk 6, artikel 13 meldt dat voor het verstrekken van leningen en garanties een integrale kostprijs in rekening moet worden gebracht.
- Hoofdstuk 6, artikel 15 meldt dat leningen en garanties alleen voor de publieke taak verstrekt mogen worden (verwijzing naar artikel 2 Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido)).

3.2. Treasurystatuut

Het treasurystatuut van de gemeente Den Helder, dat op 1 oktober 2014 in werking trad, geeft nadere bepalingen omtrent het risicobeleid. Er wordt nog eens benadrukt dat een gemeente enkel middelen mag uitzetten of garanties aan mag gaan voor de uitvoering van de publieke taak. Bovendien dient het financieel beleid een prudent karakter te hebben. Voor

nadere regels omtrent het beleid met betrekking tot leningen en garanties wordt verwezen naar de financiële verordening en de beleidsnota.¹

3.3. Nota gemeentelijke garanties en geldleningen

In aanvulling op bovengenoemde regelingen verstrekt de beleidsnota 'Gemeentelijke garanties en geldleningen' (opgesteld in 2014) extra richtlijnen over hoe om te gaan met aanvragen voor gemeentelijke leningen of garantstellingen.² De nota geeft aan dat een aanvraag op vier terreinen getoetst moet worden:

- Het wettelijke kader
- Het gemeentelijke kader
- De procedurele toets
- De financiële toets

Een aanvraag moet dus op alle terreinen aan de voorwaarden voldoen om steun te kunnen krijgen. De toetsing wordt uitgevoerd door het ambtelijk apparaat en het college beslist op basis van de uitkomst of krediet of garantstelling moet worden verleend. Vervolgens wordt dit besluit aan de raad voorgelegd, zodat die eventuele wensen of bedenkingen kan uiten, zoals vermeld in de financiële verordening (zie paragraaf 3.1).

De vraag die hier aan de orde is, luidt dus of de raad voldoende informatie krijgt om zich in deze gevallen een afgewogen oordeel te vormen. Hieronder wordt per punt beknopt aangegeven wat er in de beleidsnota staat.

Wettelijk kader

De nota gaat in op drie relevante documenten met wet- en regelgeving.

- Europese wetgeving geeft aan dat er bij het verstrekken van leningen en garanties geen sprake mag zijn van ongeoorloofde staatssteun. Vervolgens worden in de nota de voorwaarden voor staatssteun uitgelegd. Zo kan eenvoudig worden nagegaan of de staatssteun al dan niet geoorloofd is.
- De algemene subsidieverordening Den Helder geeft aan dat het verstrekken van een lening of garantie onder het materieel subsidiebegrip valt. Er wordt verder niet uitgelegd wat dit betekent voor beslissingen omtrent leningen of garanties (er wordt verder niet verwezen naar passages uit de algemene subsidieverordening). In de algemene subsidieverordening van Den Helder wordt bijvoorbeeld aangegeven welke stukken moeten worden ingediend bij een subsidieaanvraag. Ook geeft de verordening enkele nadere bepalingen (zo wordt er geen subsidie verstrekt als het gebouw waarin de activiteit plaatsvindt niet rookvrij of rolstoeltoegankelijk is).

---

¹ In het treasurystatuut van 2010 werd nog gesteld dat leningen en garanties uitsluitend zouden mogen worden verstrekt aan door de Gemeenteraad goedgekeurde derde partijen. Deze passage is in het treasurystatuut van 2014 vervallen.

² Zoals aangegeven in paragraaf 2.1 verving de beleidsnota 'Gemeentelijke garanties en geldleningen' de nota 'De gemeente als bank' uit 1999.

Onduidelijk is of dit dan ook geldt bij een garantie. Hierin zou de nota meer duidelijkheid kunnen scheppen.

- Het treasurystatuut wordt ook aangehaald. De nota stelt dat financiering tegen zo gunstig mogelijke voorwaarden plaats moet vinden waar risico's worden afgedekt. De treasuryfunctie geschiedt binnen de financiële kaders van de Wet Fido.

Achterin de nota worden als 'randvoorwaarden' nog een aantal wetten genoemd die wel relevant zijn in dit kader, maar niet direct als toetssteen worden gebruikt om over aanvragen te oordelen. Zo wordt in deze passage de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (Wet Hof) genoemd. Deze wet stelt dat het EMU-saldo collectief niet mag worden overschreden. Ook wordt de gemeentewet aangehaald waarin staat dat bij een rechtshandeling (zoals het verstrekken van een garantie) die grote gevolgen voor de gemeente kan hebben, de raad kan verzoeken om wensen of bedingen aan te geven.

Gemeentelijk kader

In deze paragraaf wordt gesteld dat de gemeente bij het aangaan van leningen en garanties de eigen financiële positie in het oog zal moeten houden en dus zo min mogelijk risico's moet nemen. Dit betekent dat het effect van een lening of garantie op het gemeentelijk weerstandsvermogen moet worden bepaald.

Ook vermeldt de paragraaf dat leningen en garanties alleen voor de publieke taak verstrekt mogen worden. Deze zinsnede zou ook onder het wettelijk kader gebracht kunnen worden (onder Wet Fido).

De procedurele toets

Deze paragraaf geeft aan, aan welke inhoudelijke vereisten een aanvrager moet voldoen. Er worden vier zaken uitgelicht:

- Er worden eisen gesteld aan de organisatie (onder meer op het gebied van rechtsvorm). Ook meldt de nota (in de inleiding) dat woningcorporaties zijn uitgesloten van leningen en garanties omdat garantstelling via het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) mogelijk is. Dit is bepaald bij raadsbesluit in 2007.
- De organisatie moet aan kunnen tonen dat een lening of garantie niet kan worden verkregen buiten de gemeente om. Ook moet worden bekeken of een garantie via een waarborgfonds mogelijk is.
- De aanvrager moet aan kunnen tonen dat het publieke belang gediend wordt. Er wordt beoordeeld of de aanvraag past binnen gemeentelijk beleid en hoe groot de (gewenste) invloed van de gemeente op dat beleidsterrein is.
- Ook wordt onderzocht of het plafond voor garantstellingen niet wordt overschreden. Het plafond wordt gekoppeld aan de risicoparagraaf van de P&C cyclus.

De financiële toets

Omdat gemeenten gedwongen zijn hun risico's tot een minimum te beperken, gaat de gemeente na of de aanvrager financieel gezond genoeg is. Verderop in de nota wordt een aantal kengetallen weergegeven aan de hand waarvan het financiële risico wordt ingeschat. Zodoende is te achterhalen of de organisatie de financiële toets doorstaat. Naast financiële

aspecten worden ook andere zaken getoetst (zoals de relatie van de aanvrager met de gemeente).

Overige zaken

De nota stelt dus een conservatieve houding voor als het gaat om het verstrekken van leningen en garanties. Mocht de gemeente hier toch toe overgaan dan geldt dat de looptijd van de garantie nooit langer is dan de looptijd van de lening. Bovendien overschrijdt de duur van de lening de gebruiksduur van het object dat dient als zekerheid niet. Het college kan dus een zekerheid bedingen zoals het recht van eerste hypotheek (p. 9 in de beleidsnota). Dit wordt ook vermeld in de financiële verordening (zie paragraaf 3.1). Pagina 6 van de beleidsnota stelt echter dat het college zelfs verplicht is om een zekerheid te bedingen. Het is enigszins onduidelijk of een lening of garantstelling zonder zekerheid per definitie uitgesloten is of niet.

Vervolgens geeft de nota een lijst met voorwaarden waaraan een aanvraag moet voldoen. Hier komt de zekerheidsstelling nogmaals aan bod. Ook wordt vermeld dat het object dat met de lening wordt gefinancierd moet zijn verzekerd en dat zowel geldnemer als geldverstrekker bij de gemeente aan de bel moeten trekken als er iets misgaat (informatieplicht).

Verder stelt de nota nog dat er kosten in rekening zullen worden gebracht bij een aanvraag voor een lening of garantie (0,25 procent van de hoofdsom, met een minimum van €1.500 en een maximum van €15.000). Ingediende aanvragen die de eerste procedurele toets al niet doorstaan zijn kosteloos.

3.4. Evaluatie van de nota

Algemeen

De nota benoemt de relevante zaken waarnaar gekeken moet worden als er een aanvraag tot lening of garantie wordt ingediend. De nota zou ons inziens echter nog aan duidelijkheid kunnen winnen door de paragraaf over het wettelijk kader anders op te zetten. De manier waarop het wettelijk kader is weergegeven is enigszins verwarrend. Het verdient overweging elke regeling op één plaats te behandelen en dan onderscheid te maken tussen hogere regelgeving (Europees en nationaal) en gemeentelijke regelgeving. Bovendien worden niet alle relevante aspecten van wet- en regelgeving genoemd. Zo wordt in de paragraaf met wettelijke kaders niet expliciet verwezen naar de financiële verordening.

Ook is niet geheel duidelijk of het verlenen van een lening of garantie zonder zekerheid mogelijk is. Op pagina 6 van de beleidsnota wordt gesteld dat het college verplicht is een zekerheid te bedingen zoals het recht van eerste hypotheek. Zowel de financiële verordening (Hoofdstuk 3, artikel 15, lid 3) als de beleidsnota (p. 9) meldt echter alleen maar dat het college een zekerheid *kán* bedingen.

Extra overwegingen omtrent risico-analyse

De beleidsnota van de gemeente Den Helder geeft uitgebreid aan hoe het risico van een aanvragende partij wordt ingeschat. Alleen partijen met slechts een minimaal risico komen

in aanmerking voor een lening of garantie. Enkele niet in de nota opgenomen overwegingen verdienen echter de aandacht.

- Moreel risico. In de economische literatuur wordt beschreven dat organisaties die zekerheden hebben bedongen wellicht minder zorgvuldig met geld omgaan. Immers, als men zeker is van financiële steun wanneer een lening niet kan worden terugbetaald, zoals bij een garantie het geval is, wordt de prikkel om de eigen financiële positie op peil te houden zwakker. De nota probeert hierin te voorzien door een informatieplicht neer te leggen bij zowel de geldnemer als de geldverstrekker. Zodra de financiële positie van de aanvrager in het geding komt dient deze dat dus te melden. Het lijkt verstandig om ook actief te (blijven) monitoren. We merken hierbij echter op dat dit ook een kwestie van vertrouwen is; waar vertrouwen ontbreekt kunnen regels niet alles oplossen.
- Tweede-ronde effecten. Een eenmaal afgegeven garantie of lening kan aanleiding geven tot tweede-ronde effecten. Dat wil zeggen dat de instelling nogmaals een aanvraag doet. Als het voortbestaan van deze instelling afhangt van een nieuwe garantie kan de gemeente zichzelf zodoende in een hoek laten drijven. Tweede-ronde effecten doen zich voor als de eerste aanvraag niet goed is ingeschat (blijkbaar was de organisatie toch niet zo gezond, zijn er onverwachte omstandigheden waardoor de organisatie in zwaar weer komt of is sprake van calculerend gedrag).
- Systemrisico's. Nauw verbonden met tweede-ronde effecten is het probleem van systeemrisico's. Dit probleem kan zich voordoen als er meerdere organisaties binnen hetzelfde domein een aanvraag doen. De organisaties kunnen los van elkaar veilig zijn (de kans op wanbetaling is klein), maar het is niet ondenkbaar dat als één organisatie niet aan de verplichtingen kan voldoen, de andere organisaties volgen. Dit is met name het geval als organisaties werkzaam zijn op hetzelfde terrein en onder invloed staan van dezelfde schokken.

4. Verantwoording naar de raad

Een belangrijk doel van de beleidsnota omtrent leningen en garanties is het verantwoorden van een collegebesluit richting raad. Naar onze mening kan de beleidsnota van Den Helder hierop nog aan duidelijkheid winnen.

De huidige beleidsnota van de gemeente Den Helder geeft uitgebreide informatie over hoe er om wordt gegaan met aanvragen van leningen en garanties. Wat echter nog ontbreekt is de vraag hoe precies het publieke belang van een lening of garantie wordt ingeschat, en hoe over de uiteindelijke beslissing wordt gecommuniceerd naar de raad.

In de financiële verordening (zie paragraaf 3.1) wordt gemeld dat het college het publieke belang dient te motiveren. Dit wordt echter niet verder uitgewerkt in de beleidsnota. Weliswaar wordt in de nota aangehaald dat de lening of garantie ten goede moet komen aan het publieke belang en dat er wordt beoordeeld of de aanvraag binnen het gemeentelijke beleid past, maar onduidelijk is waarop de uiteindelijke beslissing gestoeld is. De nota zou hierover enige extra duidelijkheid kunnen scheppen.

Idealiter zou men door middel van een kosten-baten analyse de publieke baten in euro's willen uitdrukken. Dit is echter in de meeste gevallen onmogelijk. Het is echter belangrijk om toch zo helder mogelijk te verantwoorden wat de publieke baten zijn. Er zou bijvoorbeeld een overzicht kunnen worden opgesteld met de vraag wie er gebaat is bij het afgeven van de lening of garantie, hoe groot deze groep is, en hoe groot de baten naar schatting zijn. Hierbij is het dus van belang om de situatie zonder en met lening of garantie voor deze groep te vergelijken om duidelijk te maken wat het afgeven ervan voor de groep betekent.

Niet alleen in Den Helder speelt dit probleem. De nota's van de door ons onderzochte gemeenten geven bovenstaande overwegingen ook niet helder weer (zie hoofdstuk 5).³ Het is dan ook moeilijk om de kunst af te kijken bij andere gemeenten. Wij stellen voor om een extra paragraaf op te stellen met het 'politieke kader' (of beslissingskader) waarin duidelijk wordt uitgelegd hoe een beslissing tot stand komt en hoe de raad hierover geïnformeerd wordt. Belangrijke elementen in een dergelijke paragraaf zijn:

- Als het college een lening of garantie nodig en wenselijk acht, dient te worden verantwoord waarom men verwacht dat de baten de kosten zullen overstijgen.
- De (verwachte) baten dienen te worden gespecificeerd.
  - Wie heeft baat bij de afgegeven lening of garantie?
  - Hoe groot is deze groep?
  - Hoe groot zijn de baten voor deze groep? Het verschil van geval tot geval hoe deze baten worden uitgedrukt.
- De uiteindelijke afweging tussen kosten en baten wordt gemaakt door het college. In laatste instantie is dit een politieke keuze en die kan in verschillende perioden verschillend uitpakken.

---

³ De nota van de gemeente Haarlem benadrukt echter wel dat het publieke belang duidelijk gemotiveerd dient te worden (zie pagina 24 van dit rapport).

5. Vergelijking met andere gemeenten

Alle gemeenten hebben een financiële verordening en een treasurywet, maar niet alle gemeenten hebben daarnaast een extra beleidsnota met een toetsingskader omtrent leningen en garanties. Wij hebben voor tien gemeenten die wel een dergelijke nota hebben, deze doorgespit en vergeleken met de nota van Den Helder om te onderzoeken of de nota's een waardevolle aanvulling zijn op wat de gemeenteraad van Den Helder momenteel ter beschikking staat. We hebben getracht hiervoor gemeenten te nemen die enigszins vergelijkbaar zijn met Den Helder, bijvoorbeeld qua omvang en ligging. De steekproef bevat voornamelijk middelgrote gemeenten, maar ook een relatief kleine gemeente als Aalten en een relatief grote gemeente als Haarlem zijn meegenomen. Tabel 1 geeft aan welke gemeenten we hebben meegenomen.

Tabel 1. Steekproef gemeenten met beleidsnota's leningen en garanties.

Gemeente	Provincie	Inwoners ^a	Titel nota	Jaartal
Den Helder	Noord-Holland	56.483	Gemeentelijke garanties en geldleningen	2014
Aalten	Gelderland	26.904	Notitie garantstelling geldleningen	2013
De Bilt	Utrecht	42.169	Nota gemeentegaranties De Bilt	2010
Dordrecht	Zuid-Holland	118.899	Beleidsnota garantstellingen en leningen gemeente Dordrecht	2015
Haarlem	Noord-Holland	156.645	Nota Garanties en leningen	2013
Katwijk	Zuid-Holland	63.633	Regeling leningen en garantievoorwaarden	2011
Leiden	Zuid-Holland	121.562	Gemeentegaranties - Als het niet anders kan	2013
Noordoost-polder	Flevoland	46.479	Nota geldleningen en garantstellingen	2014
Velsen	Noord-Holland	67.166	Toetsingskader garanties, borgstellingen en verstrekking van geldleningen	2013
Venray	Limburg	43.202	Garantstellingsbeleid gemeente Venray	2011
Vlaardingenvaart	Zuid-Holland	71.645	Beleidsregels garanties Gemeente Vlaardingenvaart	2004

^aIn 2015. Bron: CBS.

Overzicht

Iedere beleidsnota is uiteraard anders opgesteld, maar in de meeste nota's komen dezelfde punten steeds terug. Alle gemeenten stellen zich behoudend op ten opzichte van leningen en garanties. Ook wordt aldoor benadrukt dat de lening de publieke zaak ten goede moet komen en dat risico's voor de gemeente tot een minimum beperkt dienen te worden. Verder stellen de meeste gemeenten dat een garantie via een waarborgfonds de voorkeur heeft en dat een lening of garantie alleen mogelijk is als er een zekerheid kan worden bedongen.

Verschillen tussen gemeenten doen zich vooral voor in de manier waarop de nota is vormgegeven (uitgebreid of beknopt?).⁴ Ook verschilt de rol van de raad soms tussen gemeenten. Een aantal gemeenten neemt bovendien een (uitgebreid) stappenplan op in de nota waarin wordt uitgelegd welke stappen moeten worden doorlopen bij een aanvraag. Uit een dergelijk stappenplan kan eenvoudig worden achterhaald waar een aanvraag eventueel op strandt.

Tabel 2 vergelijkt de onderzochte nota's op een aantal kernpunten om de overeenkomsten en verschillen inzichtelijk te maken. In de bijlage van dit rapport worden de nota's per gemeente besproken.

Op een aantal punten kunnen de nota's van de onderzochte gemeenten een waardevolle aanvulling vormen op de nota van de gemeente Den Helder. Hieronder worden een aantal mogelijke aanvullingen gegeven:

- Veel gemeenten geven een voorkeursvolgorde aan (bijvoorbeeld: garanties hebben de voorkeur boven leningen).
- De paragraaf 'wettelijk kader' is bij een aantal gemeenten zeer volledig en helder opgesteld. Met name de nota's van Haarlem en Noordoostpolder zijn hierbij goede voorbeelden.
- De meeste nota's hebben (vergeleken met de nota van Den Helder) een uitgebreidere passage opgenomen over beschikbare waarborgfondsen.
- Sommige nota's hebben een stappenplan (of beslisboom) opgenomen waarin wordt aangegeven welke stappen bij een aanvraag doorlopen moeten worden. Hierbij zijn met name de nota's van Aalten en Venray bruikbaar.
- Sommige gemeenten geven in een bijlage de huidige verstrekte leningen en garanties (Aalten, Noordoostpolder, Venray).
- De meeste nota's geven een overzicht van welke documenten een aanvragende partij precies moet aanleveren.

In geen van de nota's komt heel duidelijk naar voren hoe het college verantwoording moet afleggen over het publieke belang van een lening of garantie. Ook strategische beslissingen zoals moreel risico komen niet expliciet aan de orde.

---

⁴ Katwijk volstaat met zeven pagina's, terwijl Leiden 34 pagina's aan deze materie wijdt.

Tabel 2. Kernpunten beleidsnota's leningen en garanties van de onderzochte gemeenten.

Gemeente	Kernbeleid	Rol van raad	Wettelijke kaders vermeld?	Stappenplan?	Financiële toets	Overzicht leningen/garanties	Achternvang	Overig
Den Helder	Nee, tenzij	Raad kan wensen en bedenkingen uiten	Ja, op meerdere plaatsen	Nee, wel lijst met criteria	Uitvoerig besproken	Nee	Eerst op zoek naar waarborgfonds	Er kan (of moet?) een zekerheid worden bedongen Informatieplicht geldnemer en geldverstrekker
Aalten	Nee, tenzij (leningen zijn 'niet meer van deze tijd')	Garantie met mogelijk ingrijpende gevolgen: raad kan wensen en bedenkingen uiten	Beknopt	Ja, uitgebreid	Kort besproken	Ja	Eerst op zoek naar waarborgfonds	-
De Bilt	Nee, tenzij zonder garantie een lening niet verstrekt wordt (nota behandelt alleen garanties)	Garanties > €40.000: raad kan wensen en bedenkingen uiten	Ja	Ja, stroomschema opgenomen	Kort besproken	Nee	Aanvrager moet zich eerst wenden tot een waarborgfonds	Gemeente dwingt zekerheden af Informatieplicht geldnemer en geldverstrekker
Dordrecht	Leningen: nee, tenzij Voorkeur voor garanties	College beslist als aan voorwaarden wordt voldaan, anders rol voor de raad	Ja	Nee, wel lijst met criteria	Kort besproken	Nee	Als een beroep kan worden gedaan op een waarborgfonds, geen garantie	Dordrecht hanteert doelgroepenbeleid
Haarlem	Nee, tenzij Voorkeur voor garanties	Garantie: collegebesluit Lening: besproken in raadscommissie Bestuur Risicovolle lening: besluit na zienswijze raad	Uitgebreid besproken	Nee	Uitgevoerd door treasury, niet precies duidelijk hoe	Nee	Uitvoerig besproken in nota Er wordt gekeken of er een waarborgfonds bij betrokken kan worden	-
Katwijk	In principe alleen garanties Leningen alleen in bijzondere gevallen	Raad moet goedkeuring geven	Nee	Nee, wel lijst met criteria	Niet besproken	Nee	Waarborgfonds heeft voorkeur	Alleen garantie voor lening om (on)roerende zaak mee te financieren
Leiden	Leningen: nee, tenzij Voorkeur voor garanties	Raad kan wensen en bedenkingen uiten	Ja	Nee, wel lijst met weigeringsgronden	Uitvoerig besproken	Nee	Waarborgfonds heeft voorkeur	In principe garantie voor maximaal 50 procent van bedrag Informatieplicht geldnemer en geldverstrekker
Noordoost-polder	Alleen lening/garantie als waarborgfonds geen optie is	Raad moet goedkeuring geven	Uitgebreid besproken	Nee, wel lijst met criteria	Besproken	Ja	Uitvoerig besproken in nota Waarborgfonds heeft voorkeur	-
Velsen	Terughoudend, voorkeursvolgorde: waarborgfonds, garantie, lening	Voor bedrag > €500.000 wordt raad om zienswijze gevraagd	Ja, in bijlage	Nee, wel lijst met criteria	Besproken	Nee	Waarborgfonds heeft voorkeur; voorbeelden genoemd	Zekerheden kunnen worden gevraagd
Venray	Voorkeur voor gedeeltelijke garantie Indien niet mogelijk, voorkeur voor lening	Voor directe garantstellingen > €100.000: instemming van raad nodig	Her en der genoemd, enigszins onduidelijk	Ja, uitgebreid	Besproken (er is ook een inhoudelijke toets)	Ja	Waarborgfonds heeft voorkeur	Garantie uitsluitend als er zekerheid is (bijv. onderpand) Zoeken naar extra partij die garant wil staan
Vlaardingen	Nee, tenzij voortbestaan aanvrager in het geding is	Voor garantie > €200.000 kan de raad wensen en bedenkingen uiten	Her en der terloops aangehaald	Nee, wel criteria genoemd	Niet besproken	Nee	Als er in de sector een waarborgfonds is, verstrekt gemeente geen garantie	Alleen garantie voor lening om (on)roerende zaak mee te financieren

6. Conclusie

6.1. Aanbevelingen

Iedere gemeente met een beleidsnota omtrent het verstrekken van leningen en garanties zal deze weer anders opstellen. De nota 'Gemeentelijke garanties en geldleningen' van de gemeente Den Helder is behoorlijk uitgebreid. Bovendien is de nota redelijk vergelijkbaar met de nota's van andere gemeenten. Op enkele punten kunnen wellicht nog slagen worden gemaakt qua helderheid, vooral als we in het oog houden dat het van belang is dat raadsleden hiermee goed uit de voeten moeten kunnen. Daarom worden hieronder een aantal aanbevelingen gedaan.

- De nota stelt niet of een garantie al dan niet de voorkeur krijgt boven een lening. Eventueel zou dit kunnen worden opgenomen.
- Er kan worden overwogen om een paragraaf toe te voegen met het politieke kader (of beslissingskader), waarin wordt beschreven in hoeverre de aanvrager het publieke belang dient. Het inschatten en beoordelen van de maatschappelijke baten is uiteindelijk een politieke aangelegenheid, maar in de nota zou wel vastgelegd kunnen worden hoe het college de verwachte baten verantwoordt aan de raad.
- Bij de financiële toets zouden zaken als moreel risico, tweede-ronde effecten en systeemrisico's kunnen worden besproken.
- De paragraaf over het wettelijk kader zou duidelijker en vollediger kunnen worden opgesteld.
  - In de huidige nota wordt aanvankelijk (in paragraaf 2.1) een aantal relevante wetten genoemd, verderop (in paragraaf 5.4) worden de overige relevante wetten genoemd. Ook op andere plaatsen worden soms wetten of regels aangehaald. Geadviseerd wordt om de wet- en regelgeving op één plaats te bespreken en te ordenen naar het model van bijvoorbeeld gemeente Haarlem, waar dit hoofdstuk wordt onderverdeeld in het externe en interne kader.
  - Voor het externe kader zijn de Europese (staatssteun) regels en de Nederlandse wetgeving (gemeentewet, Wet Fido, etc.) van belang.
  - Voor het interne kader kan worden verwezen naar de relevante documenten van de gemeente Den Helder, zoals de financiële verordening, het treasurystatuut en eventueel relevante subsidieverordeningen.
  - Voor elke relevante wet kan worden getoetst of de betreffende aanvraag aan de kaders voldoet.
- Er zou explicieter onderscheid kunnen worden gemaakt tussen directe en indirecte borging. Bij directe borging staat de gemeente direct garant voor een lening, bij indirecte borging fungeert een gemeente als achtervanger van een waarborgfonds. De nota van Den Helder stelt wel dat er eerst bekeken moet worden of het mogelijk is de garantstelling bij een waarborgfonds onder te brengen. De meeste andere gemeenten stellen dit ook, maar nemen in hun beleidsnota een uitgebreidere passage op over de rol van waarborgfondsen. Ook sommen een aantal gemeenten de mogelijke waarborgfondsen alvast op.

- Het is niet geheel duidelijk of een lening of garantie zonder zekerheid mogelijk is. Zowel de financiële verordening (Hoofdstuk 3, artikel 15, lid 3) als de beleidsnota (p. 9) meldt dat het college een zekerheid kan bedingen zoals het recht van eerste hypotheek. Op pagina 6 van de beleidsnota wordt zelfs gesteld dat het college hiertoe verplicht is. Er wordt geadviseerd zo consistent mogelijk te zijn.
- Een aantal gemeenten hanteert een uitgebreid stappenplan om een aanvraag te beoordelen. Een dergelijke aanpak maakt het eenvoudig om te zien of een aanvrager aan alle voorwaarden voldoet en waar eventueel de bottleneck zich bevindt. Geadviseerd wordt om een dergelijk stappenplan op te nemen. Als voorbeeld zou hiervoor de stappenplannen van de gemeenten Aalten en Venray kunnen worden genomen, die in grote lijnen aan elkaar gelijk zijn (zie ook paragraaf 6.2).
- Eventueel kan worden overwogen om de bestaande leningen en garanties in een tabel weer te geven zoals wordt gedaan door de gemeenten Noordoostpolder, Venray en Aalten.
- Eventueel kan worden overwogen om in de beleidsnota aan te geven welke documenten een aanvragende partij precies dient aan te leveren.

6.2. Mogelijk stappenplan voor toekomstige aanvragen

Zoals aangegeven in paragraaf 6.1, wordt geadviseerd om in de beleidsnota omtrent leningen en garanties een stappenplan op te nemen dat als toetsingskader kan dienen voor toekomstige aanvragen. Hieronder geven we aan hoe zo'n stappenplan eruit zou kunnen zien. Wij hebben hierbij het stappenplan van de gemeente Venray als basis genomen. De formulering en volgorde van stappen is waar nodig of zinvol aangepast om de tekst in overeenstemming te brengen met het beleid van Den Helder en met in dit rapport naar voren gebrachte overwegingen.

1. Voldoet de instelling aan de volgende criteria?
  - a. De instelling moet een rechtspersoon zijn.
  - b. De doelstelling van de aanvrager is ideëel en niet gericht op winst (vereniging/stichting). Dit moet blijken uit zowel de statuten als uit het feitelijk handelen van bestuurders/medewerkers.
  - c. De instelling moet, indien van toepassing, de benodigde vergunning(en) hebben voor de investering.
2. Past de aanvraag binnen het wettelijk kader?
  - a. Europees: er is geen sprake van ongeoorloofde staatssteun.
  - b. Wet Fido: er is sprake van een publiek belang. Dit betekent dat:
    - i. De investering binnen het gemeentelijk beleid past.
    - ii. De invloed van de gemeente op het betreffende beleidsterrein voldoende groot is.
    - iii. Er wordt verantwoord waarom de investering en gemeentelijke medewerking noodzakelijk is.

- iv. De verwachte baten dienen te worden gespecificeerd en verantwoord:
      - Wie heeft baat bij de af te geven lening of garantie?
      - Hoe groot is deze groep?
      - Hoe groot zijn de verwachte baten voor deze groep?
    - c. Financiële verordening: er is een zekerheid bedongen, indien dit mogelijk was. Dit dient in principe het recht van eerste hypotheek of pandrecht te zijn. Bij voldoende zekerheidsstelling behoort de notariële volmacht ook tot de mogelijkheden.
- 3. Heeft de instelling de gemeente nodig voor de financiering van de gewenste investering?
  - a. De aanvrager kan aantonen dat zij zonder garantstelling door de gemeente geen lening kan verkrijgen. Dit wordt aangetoond door minimaal twee verklaringen van kredietinstellingen te overleggen waaruit blijkt dat een lening zonder garantstelling niet mogelijk is.
  - b. De aanvrager kan aantonen dat alle mogelijke (andere) financieringsbronnen door hem/haar zijn onderzocht.
  - c. Het is niet mogelijk om de garantstelling bij een waarborgfonds onder te brengen.⁵
- 4. Worden alle benodigde documenten aangeleverd?

De beleidsnota van de gemeente Den Helder geeft niet expliciet aan welke documenten moeten worden meegeleverd. Venray vereist van de aanvrager onder andere een ingevuld aanvraagformulier voor garantstelling, een investeringsplan met baten en lasten en de meest recente goedgekeurde jaarrekening en balans. Geadviseerd wordt om eerst consensus te bereiken over welke documenten in Den Helder gewenst zijn en deze dan hieronder te vermelden.
- 5. Loopt de gemeente met de garantstelling een verantwoord risico?
  - a. De aanvrager wordt in staat geacht om op langere termijn de rente en aflossing van de aangepane lening binnen haar exploitatie op te brengen. Deze beoordeling vindt plaats aan de hand van de financiële jaarstukken van de instelling of, indien van toepassing, door een waarborgfonds.
  - b. De aanvrager heeft voldoende eigen vermogen.
  - c. Toekomstige uitgaven en inkomsten kunnen worden opgevangen binnen de exploitatie van de aanvragende partij.
  - d. Het gevaar voor moreel risico, tweede-ronde effecten en systeemrisico's is minimaal.

(De eerste drie bovengenoemde punten zijn de financiële voorwaarden die worden genoemd in paragraaf 2.4 van de beleidsnota van de gemeente Den

---

⁵ Het stappenplan van Venray voegt hier nog aan toe dat de aanvrager voldoende inspanning moet hebben geleverd om naast de gemeente minimaal één andere partij (bijvoorbeeld de geldverstrekker) te vinden, die samen met de gemeente garant staat voor de lening. In de beleidsnota van Den Helder wordt deze eis niet gesteld, zodat dit punt is geschrapt.

Helder). Er kan eventueel ook worden verwezen naar de toelichting op de financiële toets (paragraaf 5.3 in de huidige nota).

6. Middels een collegebesluit wordt het verzoek tot garantstelling toegekend dan wel afgewezen. Het volgende is hierbij van belang:
  - a. Het college besluit pas nadat de raad de mogelijkheid heeft gehad wensen en bedenkingen te uiten.
  - b. Bij verlening van garantstelling worden de risico's voor het weerstandsvermogen van de gemeente nader toegelicht.
  - c. Er wordt onderzocht of het plafond voor garantstellingen (gekoppeld aan de risicoparagraaf van de P&C cyclus) niet wordt overschreden.
  - d. De garantstelling wordt middels een beschikking en akte van borgtocht verleend. Afwijzing van een verzoek gebeurt eveneens via een beschikking.
  - e. Bij verlening van garantstelling worden in de beschikking alle voorwaarden en verplichtingen opgenomen waaronder de garantstelling wordt verleend.

7. Ten slotte dienen de randvoorwaarden in acht te worden genomen, zoals genoemd in paragraaf 5.1 van de nota 'Gemeentelijke garanties en geldleningen' van de gemeente Den Helder.⁶

Een aanvragende partij komt dus pas in aanmerking voor een lening of garantie mits alle stappen met succes zijn doorlopen (oftewel, als aan alle voorwaarden is voldaan).

---

⁶ Het eerste en zevende punt in paragraaf 5.1 van de huidige beleidsnota zijn al expliciet in dit stappenplan opgenomen (onder respectievelijk stap 3 en stap 2).

Bijlage

In dit rapport zijn de beleidsnota's omtrent leningen en garanties van tien gemeenten onderzocht en vergeleken met de nota van Den Helder. Hoofdstuk 5 geeft kort de overeenkomsten en verschillen tussen de nota's in tabelvorm. In deze bijlage worden de nota's nog eens per gemeente beknopt besproken.⁷

Aalten

De Notitie garantstellingen geldleningen van de gemeente Aalten is een richtinggevend discussiestuk. Er worden dan ook geen vastomlijnde normen gegeven omtrent leningen en garanties. Aalten kent alleen garanties in het kader van de volkshuisvesting. Andere aanvragen zijn in het verleden afgewezen om risico's te beperken. Om toekomstige garantieaanvragen te beoordelen wordt onderscheid gemaakt tussen tertiaire borgstelling (bijvoorbeeld via het WSW) en directe garantstelling. Geconcludeerd wordt dat de achtervangpositie voor corporaties (via het WSW) gunstig is en een laag risico heeft en daardoor wordt gecontinueerd. Voor directe garantstelling wordt het principe 'nee, tenzij' gehanteerd. Hierna worden een aantal uitgangspunten geformuleerd die als leidraad dienen bij toekomstige aanvragen:

- Ten eerste moet de aanvrager trachten zelf de financiële middelen te verkrijgen.
- De aanvrager gaat op zoek naar een waarborgfonds (waarborgfondsen hebben meer expertise in huis, eigenlijk is het verstrekken van garanties en de monitoring die daarbij hoort geen gemeentelijke taak).
- Er moet sprake zijn van een publieke taak (de raad bepaalt wat een publieke taak is, er wordt geadviseerd per aanvraag te bekijken of het publiek belang gediend wordt).
- Om de risico's in toom te houden moet de kredietwaardigheid van de aanvrager worden beoordeeld. Ook kan er een plafond van het totaal aan garanties worden ingesteld. Dit is nu (nog) niet het geval.
- Het gebruik van directe leningen wordt afgeraden.

Ten slotte wordt een stappenplan gepresenteerd om een aanvraag voor een garantie te beoordelen. Box 1 geeft het globale stappenplan weer. Voor het uitgebreide stappenplan wordt verwezen naar de nota zelf.

---

⁷ In veel gevallen worden de nota's (bijna) woordelijk geciteerd. Voor de overzichtelijkheid hebben we niet aldoor aanhalingstekens en paginanummers vermeld.

Box 1. Globale stappenplan gemeente Aalten (bron: Notitie garantstelling geldleningen gemeente Aalten).

1. Voldoet de instelling aan de gestelde criteria? Zo ja;
2. Heeft de instelling de gemeente (gedeeltelijk) nodig voor de financiering van de gewenste investering? Zo ja;
3. Is er sprake van een publieke taak waarvoor door de instelling kapitaal wordt aangetrokken? Zo ja;
4. Loopt de gemeente met de garantstelling een acceptabel risico? Zo ja;
5. Welke (aanvullende) voorwaarden zijn van toepassing?
6. Toetsing of een besluit van de raad nodig is.

De Bilt

De nota van de gemeente De Bilt begint met het wettelijke kader. Naast de Europese regels, de Wet Fido en de Algemene wet bestuursrecht (Awb) worden ook de Gemeentewet en het Burgerlijk wetboek aangehaald. Hierna komt de financiële verordening van De Bilt aan bod. Belangrijke zaken daarin zijn dat voor garanties boven de €40.000 de raad de mogelijkheid krijgt om wensen en bedenkingen kenbaar te maken. Ook dient het college bij het verstrekken van leningen en garanties indien mogelijk financiële zekerheden te bedingen. Verder kent de gemeente drie subsidieverordeningen. Deze zijn ook relevant voor het verstrekken van garanties. Hierin wordt bijvoorbeeld vastgelegd op welke beleidsterreinen in principe aanspraak kan worden gemaakt op subsidie (en dus garantstelling). In principe geldt dat de gemeente afziet van garanties. Als financiering zonder garantstelling niet mogelijk is, kan garantstelling worden overwogen, binnen de kaders van de subsidieverordeningen. In uitzonderlijke situaties kan het college hiervan afwijken. In dit geval wordt de raad ingelicht.

In een bijlage worden zowel de voorwaarden opgesomd waar de aanvrager aan moet voldoen als de voorwaarden waaraan de kredietverstrekker moet voldoen. Er worden dus niet alleen eisen gesteld aan de partij die de garantie aanvraagt, maar ook aan de partij die het krediet verstrekt. Zo wordt de kredietverstrekker verplicht zijn bestaande of toekomstige zekerheden eerst uit te winnen voordat hij de gemeente aanspreekt en dient de kredietverstrekker jaarlijks een opgave te verstrekken van de nog openstaande schuld.

Tot slot wordt in een bijlage een stroomschema weergegeven die stapsgewijs aangeeft hoe een aanvraag in zijn werk verloopt. In box 2 wordt dit stroomschema weergegeven. Dit stroomschema wordt in de nota nog verder uitgewerkt.

Box 2. Stroomschema ter bepaling gemeentegarantie (bijlage bij Nota gemeentegaranties De Bilt 2010).

Aanvraag/Algemeen belang/publiek doel Subsidie (toetsing aan kaders/wetten)
Ja Nee=afwijzing verzoek
Subsidiemogelijkheid (toetsing aan subsidieverordening)
Nee Ja=verlening eventueel voor de rest van de gemeentegarantie
Voldoet aanvraag aan criteria G.G.? (toetsing aan beleidsnota gemeentegaranties)
Ja Nee=afwijzing van het verzoek
Aanspraak op waarborgfonds?
Nee Ja=doorverwijzen Waarborgfonds
Vorbereiden aanvraag
Gemeentegarantie conform beleid afgifte gemeentegaranties

Dordrecht

De gemeente Dordrecht hanteert voor leningen het 'nee, tenzij' principe. Garanties verdienen dus de voorkeur. Bovendien staat een financiering van vastgoed centraal, zodat de gemeente enige zekerheid heeft.

De paragraaf over het wettelijke kader behandelt een aantal relevante wetten en regels. Als toevoeging op andere nota's wordt expliciet genoemd dat het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voorschrijft dat de gemeente verplicht is om inzichtelijk te maken wat de invloed van haar financieringen is op het weerstandsvermogen. Volgens de nota komen de (externe) wettelijke kaders neer op vier centrale criteria:

- Publieke taak staat voorop (blijkt uit Wet Fido).
- Toetsen aan eigen financiële mogelijkheden en positie van belang.
- Marktversturende werking vermijden.
- Geen ambtelijke deelname in bestuur garantiepartij.

Voor wat betreft de gemeentelijke kaders, stelt de gemeente zes centrale criteria op:

- Publiek belang voor Dordrecht.
- Weerstandsratio (in de nota Risico's en Weerstandsvermogen is vastgelegd dat deze maximaal 1,0 mag bedragen).
- Zwaarwegend belang.
- Geen problematische betalingservaringen.
- Lenen aan derden: nee, tenzij.
- Er moet altijd sprake zijn van vastgoedfinanciering.

Aanvullend geeft de nota weer dat er gekozen wordt voor een doelgroepenbenadering om duidelijk te maken welke organisaties in aanmerking komen voor steun en welke niet.

Vervolgens wordt weergegeven welke informatie een aanvragende partij moet overleggen bij een aanvraag.

Ook wordt het bestuurlijk besluitproces nader uitgewerkt. Het college beslist over een aanvraag die op alle punten aan de voorwaarden voldoet. Als er aan bepaalde voorwaarden niet wordt voldaan, maar het college toch positief is krijgt de raad een rol. In bepaalde gevallen beperkt deze rol zich tot de mogelijkheid om wensen en bedenkingen te uiten, in andere gevallen zal de raad beslissen over de aanvraag. De nota geeft precies aan wanneer de raad beslist.

Ten slotte wordt in deze nota ook aandacht besteed aan het monitoringsproces.

Haarlem

Het centrale beleid in de gemeente Haarlem is 'nee, tenzij'. Bovendien wordt aangegeven dat garanties de voorkeur krijgen boven een lening. Dit was voorheen juist omgekeerd. Alleen als een bank zelfs onder gemeentelijke garantstelling nog steeds geen lening wil verstrekken (of tegen zeer hoge kosten), zal de gemeente overwegen om zelf geld uit te lenen.

De nota gaat allereerst in op de historie (met een overzicht van de huidige leningen en garanties) alvorens het wettelijke kader uiteen te zetten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen het externe kader (Europees en Nederlandse wetgeving) en het interne kader (regelgeving van de gemeente zelf). Dit zorgt ervoor dat deze passage zeer goed leesbaar is.

In de paragraaf over het Nederlandse kader wordt als toevoeging op de andere nota's de Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo) expliciet genoemd. Deze regeling geeft nadere regels omtrent de algemene stelregel in de Wet Fido dat uitzettingen en derivaten een prudent karakter moeten hebben. Hierbij wordt gemeenten opgedragen om geen leningen aan te gaan met als doel financieel gewin.

In de paragraaf over het Haarlems kader wordt niet alleen de financiële verordening aangehaald, maar ook andere Haarlemse documenten die in dit verband relevant zijn (in dit geval gaat het om het coalitieakkoord, en de 'motie 660'⁸).

Na het wettelijke kader wordt ingegaan op de procedure rondom een aanvraag, die uit vier stappen bestaat: (1) aanvragen, (2) beoordelen, (3) verstrekken, (4) beheren. Bij onderdeel (2) wordt aangemerkt dat de treasurycommissie de aanvraag beoordeelt. Bij positieve beoordeling wordt een collegebesluit opgesteld. Hierbij wordt het publieke belang vergeleken met de financiële risico's. Het publieke belang dient zo goed mogelijk te worden omschreven, en dient aan te sluiten bij de gemeentelijke doelstellingen in de programmabegroting. Vanuit deze doelstellingen wordt de vraag gesteld wat het belang is voor de inwoners van de gemeente. De nota merkt echter wel op dat zowel het publieke belang als het financiële risico moeilijk te definiëren en kwantificeren zijn. Bij onderdeel (3) worden de kosten voor een aanvraag weergegeven: voor garanties minder dan €500.000 is dit €2.500 en voor garanties groter dan €500.000 is dit €7.500. Punt (4) maakt duidelijk dat als er eenmaal een garantie is verstrekt er nog een rol voor de gemeente is weggelegd in het monitoren van het proces.

---

⁸ In deze motie wordt gesteld dat het college geen (hypothecaire) leningen mag verstrekken alvorens een door de raad bekrachtigd besluit is genomen.

Naast algemene regels omtrent garanties wordt er expliciet aandacht besteed aan de achtervang door waarborgfondsen en aan revolverende fondsen (dit zijn fondsen voor startersleningen, duurzaamheidsleningen en monumentenleningen).

Katwijk

Het beleid van Katwijk omtrent leningen en garanties is vastgelegd in een korte Regeling leningen en garantievoorzwaarden. Een aantal van de belangrijkste regels zijn:

- Er worden in principe alleen garanties verstrekt, geen leningen. Hiervan kan worden afgeweken in bijzondere gevallen. In dat geval is goedkeuring van de raad nodig.
- Waar mogelijk dient eerst een aanvraag bij een waarborgfonds te worden ingediend.
- Het college beslist nadat de raad goedkeuring voor het aangaan van de garantieverplichtingen heeft gegeven.
- Het publiek (Katwijks) belang moet gediend worden.
- De aanvrager moet aantonen de lening niet zonder de gemeente te kunnen krijgen. Een rentevoordeel is geen reden om garantie te verstrekken.
- Een garantie wordt alleen verleend voor een (on)roerende zaak.
- De organisatie beschikt over een financiële positie waaruit blijkt dat aan de verplichtingen kan worden voldaan.
- De looptijd van de garantie mag niet langer zijn dan de economische levensduur van het object.
- Het object waar de garantie voor geldt mag niet worden vervreemd. Er mag ook geen andere bestemming aan worden gegeven tenzij het college hiermee instemt.

Leiden

Gemeente Leiden heeft een zeer uitgebreide verordening opgesteld om aanvragen te kunnen beoordelen. De verordening (getiteld 'Verordening gemeentegaranties geldleningen 2013') is gebaseerd op het beleidskader voor gemeentegaranties (getiteld 'Gemeentegaranties. Als het niet anders kan'). Naar aanleiding van de verordening heeft de raad besloten:⁹

- Kennis te nemen van de notitie 'Gemeentegaranties. Als het niet anders kan.'
- Alle voorgenomen garantiebesluiten voor wensen en bedenkingen voor te leggen aan de gemeenteraad;
- De wensen- en bedenkingenprocedure zo nodig schriftelijk af te doen;
- Aanscherping van de beoordeling van garantieaanvragen op basis van informatie dat waarborgfondsen niet bereid zijn een garantie te verstrekken en banken geen leningen verstrekken zonder gemeentegarantie;
- De garantstelling door de gemeente in principe te laten plaatsvinden voor 50 procent van de lening, tenzij er goede redenen zijn voor een hoger percentage;
- Een hogere vergoeding bij garantstelling door de gemeente aan de instelling in rekening te brengen van 0,25 procent van de te garanderen lening met een maximum van €50.000, verhoogd met een jaarlijkse bijdrage in de kosten van de

---

⁹ De hier genoemde punten zijn letterlijk overgenomen uit de verordening.

door de gemeente aan te stellen toezichthouder gedurende de realisatie van de investering;

- De bijdrage van maximaal €50.000 te verdubbelen als besloten wordt alsnog een lening te garanderen, waarbij het recht van eerste hypotheek niet door de gemeente kan worden bedongen en de investering van zodanig publiek belang wordt bevonden dat deze alsnog gerealiseerd dient te worden.
- De beheersing van de risico's zodanig vorm te geven dat de instelling in eerste instantie direct de gemeente informeert als de begroting uit de pas loopt en dit van invloed is voor de risicopositie van de gemeente;
- Een analyse plaats te laten vinden naar het al dan niet onderbrengen van het beheer van garanties bij derden;
- Alleen een garantie te verstrekken als het weerstandsvermogen van de gemeente toereikend is;
- Geen garantie te verstrekken als het aandeel risico's voor garantstellingen onevenwichtig groot is (nader te berekenen) ten opzichte van de andere gemeentelijke risico's;
- De Verordening Gemeentegaranties Geldleningen 2013, inclusief bovenstaande punten, vast te stellen.

Verder geeft de verordening onder meer precies aan welke documenten de aanvragende partij moet overleggen bij een aanvraag. Als een aanvraag is goedgekeurd dient de aanvragende partij ieder jaar de gemeente te informeren over de stand van zaken omtrent de financiële positie.

Ook wordt er een uitgebreide lijst met mogelijke weigeringsgronden genoemd. Geldleningen worden alleen in uitzonderlijke gevallen verstrekt, als het garantie-instrument niet ingezet kan worden ('nee, tenzij'). Ook wordt er pas besloten nadat de raad de mogelijkheid heeft gehad wensen en bedenkingen te uiten. Ten slotte benadrukt de gemeente dat het beoordelen van de risicopositie van een instelling gebaseerd op begrotingen en jaarstukken eigenlijk te laat is om in te kunnen grijpen. De gemeente doet daarom een beroep op zowel de zorgplicht van de kredietverstrekker als de informatieplicht van de instelling zelf. Dat wil zeggen dat zodra er iets mis dreigt te gaan met de betaling, de gemeente direct geïnformeerd dient te worden. Als het college het nodig acht, stelt het aanvullende maatregelen in zoals het aanstellen van een toezichthouder.

Noordoostpolder

De beleidsnota van Noordoostpolder is erg uitgebreid, vooral als het gaat om de wet- en regelgeving. Eerst wordt de hogere regelgeving benoemd (Europese en Nederlandse wetgeving) om daarna in te gaan op de gemeentespecifieke financiële verordening en het treasurystatuut.

In de paragraaf over Europese wetgeving omtrent staatssteun wordt gebruik gemaakt van een handige checklist met vrijstellingen voor staatssteun. Voldoet een organisatie aan een dergelijke vrijstelling, dan is er geen sprake van staatssteun.

In het treasurystatuut van Noordoostpolder staat dat het verstrekken van een lening of garantie in relatie moet staan tot gemeentelijk beleid (er moet een beleidsstuk onder liggen). Bovendien is het college pas bevoegd om een lening of garantie te verstrekken als de raad zijn goedkeuring heeft verleend, zo vermeldt het treasurystatuut.

De nota vermeldt ook dat de gemeente alleen leningen en (directe) garanties verleent als garantstelling via een waarborgfonds niet mogelijk is. De nota sluit af met een checklist aan de hand waarvan eenvoudig kan worden bepaald of een instelling voldoet aan de eisen voor ofwel (1) een geldlening of secundaire borging ofwel (2) een tertiaire garantstelling (deze twee hebben elk een aparte checklist). Tertiaire achtervang (achtervang via het Waarborgfonds Sociale Woningbouw) krijgt in deze nota dus expliciete aandacht en uitleg.

Ten slotte worden in een bijlage de huidige leningen en garantstellingen weergegeven.

Velsen

Het Toetsingskader garanties, borgstellingen en verstrekking van geldleningen van de gemeente Velsen bevat in negen punten de belangrijkste richtlijnen. Vervolgens wordt in diverse bijlagen extra informatie gegeven. De kernpunten zijn:

- Een aanvraag moet passen in de gemeentelijke publieke taak.
- De gemeente is terughoudend in het verstrekken van leningen en garanties. Bovendien heeft een garantie de voorkeur boven een lening.
- De aanvrager probeert eerst via een waarborgfonds een garantie te verkrijgen. Pas als dat niet lukt is een (liefst gedeeltelijke) gemeentelijke garantie mogelijk.
- Voor een bedrag hoger dan €500.000 wordt de raad om een zienswijze gevraagd.
- In de overeenkomst met het WSW wordt vastgelegd dat corporaties een borgstelling bij dit fonds kunnen aanvragen tot een limiet per jaar. Het college besluit jaarlijks over deze limiet per corporatie.
- De activiteit die de aanvraag met zich meebrengt vindt zoveel mogelijk plaats zonder tussenkomst van de gemeente.
- Het financiële risico voor de gemeente moet geminimaliseerd worden.
- Er kunnen zekerheden worden gevraagd.
- Het totaal aan garanties wordt gerapporteerd aan de raad.

In de bijlage wordt onder meer gemeld:

- De documenten die een organisatie moet overleggen bij een aanvraag.
- De aanvraag wordt op inhoudelijke (is het publieke belang gediend?) en financiële (is de organisatie gezond?) gronden beoordeeld.
- Uitgebreide documentatie van wet- en regelgeving.

Venray

De nota Garantstellingsbeleid gemeente Venray geeft de kaders over hoe om te gaan met aanvragen tot garanties. De uitgangspunten worden vertaald in een tiental voorwaarden:

- Verlening van een garantstelling moet een maatschappelijk doel dienen.
- Verlening van een garantstelling moet strikt noodzakelijk zijn.
- Er wordt altijd getoetst of er een waarborgfonds beschikbaar is.
- De aanvrager heeft de plicht aan te tonen dat alle mogelijkheden tot medegarantstelling zijn onderzocht, waarbij door middel van een verklaring blijkt dat er ten minste sprake is van één medegarantsteller of risicodragers buiten de aanvrager.
Venray staat dus liever niet 100 procent garant voor een lening, maar wil dat ten minste één andere partij samen met de gemeente garant staat. Als het niet mogelijk

is om een dergelijke partij te vinden, kan het zijn dat de gemeente de voorkeur geeft voor een directe lening in plaats van een garantie.

- Garantstelling wordt uitsluitend verleend als er sprake is van onderpand dan wel andere zekerheidsstelling.
- Verzoeken om garantstelling worden in publiekrechtelijke zin afgehandeld middels een besluit van het college, het opstellen van een daartoe bestemde beschikking en een borgtochtovereenkomst.
- Bij de beoordeling of er sprake is van stapeling van subsidies worden verleende garantstellingen buiten beschouwing gelaten.
Gewoonlijk wil de gemeente stapeling van subsidies voorkomen. Omdat garantstelling volgens de Awb ook een subsidie is, zou dit betekenen dat de organisatie waarvoor een garantstelling is verleend niet meer in aanmerking komt voor een evenementensubsidie. Deze uitzondering op de regel voorkomt dit.
- Er wordt geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de raad jaarlijks een plafond voor totale garantstellingen te laten vaststellen.
- In de programmabegroting wordt jaarlijks de ruimte vastgesteld waarbinnen nieuwe risico's mogen worden aangegaan in de vorm van garantstellingen.
- Het college beslist over (1) garantstellingen die lopen via het WSW en WEW¹⁰ en (2) garantstellingen minder dan €100.000. Voor garantstellingen hoger dan €100.000 is instemming van de raad nodig.

Als aan deze voorwaarden is voldaan kan een aanvraag worden ingediend welke in zes stappen wordt beoordeeld. Dit proces wordt uitvoerig in de nota besproken. Vervolgens wordt nader uitgewerkt hoe de risico's van de aanvrager worden beoordeeld. Er wordt hierbij niet alleen naar de cijfers gekeken, maar ook naar de algemene gang van zaken bij de organisatie (informatie over beleidsontwikkelingen, media-aandacht). Uiteindelijk komt hieruit een risicoprofiel naar voren. Het totale 'risicobedrag'¹¹ mag niet hoger zijn dan een door de raad vastgesteld bedrag.

Vlaardingen

De Beleidsregels garanties Gemeente Vlaardingen zijn al in 2004 opgesteld en bevatten artikelsgewijs de belangrijkste regels die de gemeente hanteert ten opzichte van het verstrekken van garanties. Over directe leningen van de gemeente wordt niet gesproken. De belangrijkste punten uit de nota zijn:

- De lening waar de garantie voor wordt verstrekt moet nodig zijn in het kader van de publieke taak en passen in het gemeentelijke beleid.
- De te financieren zaken zijn zonder de garantie niet te realiseren (rentevoordeel mag geen reden zijn).
- Er wordt alleen garantie verleend om een (on)roerende zaak mee te financieren.
- Als er een waarborgfonds beschikbaar is verstrekt de gemeente geen garantie.
- De financiële positie van de aanvrager moet zodanig zijn dat het aan de verplichtingen kan voldoen.

---

¹⁰ WEW staat voor Waarborgfonds Eigen Woningen.

¹¹ Berekend als: Restant van de hoofdsom * aandeel van de gemeente in de waarborg * risicopercentage.

- Voor een garantie groter dan €200.000 wordt de gemeenteraad in staat gesteld wensen en bedenkingen te uiten.
- De aanvrager mag geen andere geldleningen afsluiten zonder toestemming van het college.
- De aanvrager dient alle voor de garantie relevante inlichtingen te verstrekken.
- Door de gemeente wordt een risicovergoeding in rekening gebracht (in de meeste gevallen van 0,50 of 0,75 procent van de hoofdsom).
- Overige kosten (zoals accountantskosten) komen voor rekening van de aanvrager.

Aansluitend aan de beleidsregels wordt per artikel nog een toelichting gegeven. Hieruit blijkt onder meer dat de beleidslijn van de gemeente is dat er in principe geen garanties worden verstrekt, tenzij zonder garantie het voortbestaan van de aanvrager in het geding is.

Verkrijgbaar in de reeks COELO-rapporten

- 94-1 M.A. Allers, C.A. de Kam, *Advies over de kostentoedeling van waterschappen*, 1994.
- 95-1 M.A. Allers, C.G.M. Sterks, *Naar een geïntegreerd stelsel voor gesubsidieerde arbeid? Evaluatie van de voorstellen van de commissie Houben*, 1995.
- 95-2 M.A. Allers, *Inkomenseffecten van het gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid*, 1995.
- 96-1 C.G.M. Sterks, M.A. Allers, *Herziening van de financiële verhouding en de lokale lastendruk*, 1996.
- 96-2 M.A. Allers, *Financiële gevolgen van de verruiming van het kwijtscheldingsbeleid van de gemeente Groningen*, 1996.
- 96-3 M.A. Allers, *Profijt van de gemeentelijke overheid. De invloed van het gemeentebestuur op de koopkracht van de minima in Groningen*, 1996.
- 96-4 M.A. Allers, *De Armoedenota en het minimabeleid in de gemeente Delfzijl*, 1996.
- 96-5 C.A. de Kam, M.A. Allers, *Om de loongrens. Verkenning van gevolgen van grondslagversmalling bij de premieheffing voor de Ziekenfondswet*, 1996.
- 97-1 M.A. Allers, *Tariefdifferentiatie in de OZB en de fiscale concurrentiepositie van de gemeente Groningen*, 1997.
- 97-2 C.G.M. Sterks, *Alternatieven voor milieuleges*, 1997.
- 97-3 M.A. Allers, *Gemeentelijke woonlasten voor water- en walbewoners vergeleken*, 1997.
- 97-4 A.J.W.M. Verhagen, *Criteria aan de verdeelmaatstaven van specifieke uitkeringen*, 1997.
- 98-1 M.A. Allers, *De invloed van de burger op de gemeentelijke belastingdruk*, 1998.
- 99-1 M.A. Allers, *Gemeentelijk minimabeleid en armoedeval*, 1999.
- 99-2 M.A. Allers, *Armoedebestuur en armoedeval in Vlaardingen*, 1999.
- 00-1 A.J.W.M. Verhagen, *COELO-Overzicht specifieke uitkeringen 1999*, 2000.
- 00-2 M.A. Allers, *Armoedebestuur en armoedeval in Soest*, 2000.
- 00-3 K. Grit, *Dynamiek van de lokale overheid. Economisering in Tilburg*, 2000.
- 00-4 M.A. Allers en A. Veenkamp, *Een woonlastenfonds voor Groningen?*, 2000.
- 00-5 M.A. Allers, *Armoedebestuur en armoedeval in Alphen aan den Rijn*, 2000.
- 00-6 M.A. Allers, *Armoedeval in Amsterdam, 2000-2001*, 2000.
- 00-7 M.A. Allers, *Het decentrale belastinggebied, de kwaliteit van de lokale afweging en de politieke participatie*, 2000.
- 01-1 A.J.W.M. Verhagen, *Voorstel voor wijziging van de Financiële-verhoudingswet en enkele andere wetten*, 2001.
- 02-1 E. Gerritsen, M.A. Allers, *Weerstandsvermogen en vermogenspositie gemeente Apeldoorn*, 2002.
- 02-2 E. Gerritsen, *Begrotingsvergelijking gemeente Zaanstad*, 2002.
- 02-3 M.A. Allers, *Armoedebestuur en armoedeval in Heerlen*, 2002.
- 02-4 M.A. Allers, *Herverdeeleffecten van de voorgenomen afschaffing van de OZB op woningen*, 2002.
- 02-5 E. Gerritsen, *Stille reserves van gemeenten*, 2002.
- 03-1 M.A. Allers, *Belastingoverzicht grote gemeenten 2003*, 2003.
- 03-2 M.A. Allers, *Koopkrachteffecten van afschaffing van de gebruikersheffing van de OZB op woningen*, 2003.
- 03-3 C. Hoeben, *Wie betaalt wat? kostentoedeling bij waterschappen*, 2003.
- 04-1 M.A. Allers, *Belastingoverzicht grote gemeenten 2004*, 2004.

- 04-2 M.A. Allers, *Financiële gevolgen van maximering van de OZB-tarieven*, 2004.
- 04-3 E. Gerritsen en C.G.M. Sterks, *Kostenontwikkeling in de waterketen 1990-2010*, 2004.
- 04-4 M.A. Allers en C. Hoeben, *Achtergronden van tariefstijgingen van gemeentelijke belastingen*, 2004.
- 04-5 C. Hoeben en E. Gerritsen, *Gevolgen invoering waterketentarief voor de lastenontwikkeling van huishoudens*, 2004.
- 05-1 C. Hoeben en E. Gerritsen, *Gevolgen van ontwikkelingen in de waterketen voor de lastendruk van huishoudens*, 2005.
- 05-2 M.A. Allers, *Belastingoverzicht grote gemeenten 2005*, 2005.
- 05-3 C. Hoeben, *Koopkrachtontwikkeling van ouderen, gehandicapten en chronisch zieken in Amsterdam*, 2005.
- 05-4 M.A. Allers, *Methoden voor het ontwikkelen van financiële verdeelmodellen*, 2005.
- 06-1 M.A. Allers, *Belastingoverzicht grote gemeenten 2006*, 2006.
- 06-2 C. Hoeben, *Kostentoerekening en kostendekking van gemeentelijke heffingen in Noordenveld*, 2006.
- 06-3 E. Gerritsen, C. Hoeben en J.Th. van der Veer, *Audit WB21: Kosten- en lastenontwikkeling ten gevolge van de NBW-opgave wateroverlast*, 2006.
- 07-1 M.A. Allers, A.S. Zeilstra, C. Hoeben en J.Th. van der Veer, *Belastingoverzicht grote gemeenten 2007*, 2007.
- 07-2 C. Hoeben en A.S. Zeilstra, *Kostprijsberekening en tariefbepaling gemeentelijke heffingen in De Marne*, 2007.
- 07-3 C. Hoeben en A.S. Zeilstra, *Kostprijsberekening en tariefbepaling gemeentelijke heffingen in Eemsmond*, 2007.
- 07-4 C. Hoeben en A.S. Zeilstra, *Kostprijsberekening en tariefbepaling gemeentelijke heffingen in Winsum*, 2007.
- 07-5 M.A. Allers en B. Steiner, *Uitgavenbehoeften van Nederlandse gemeenten*, 2007.
- 08-1 M.A. Allers, L.A. Toolsema en A.S. Zeilstra, *De financiële positie van de gemeente Harlingen en de sturingsmogelijkheden van de raad*, 2008.
- 08-2 M.A. Allers, C. Hoeben, L.A. Toolsema en A.S. Zeilstra, *Belastingoverzicht grote gemeenten 2008*, 2008.
- 09-1 M.A. Allers, C. Hoeben en A.S. Zeilstra, *Belastingoverzicht grote gemeenten 2009*, 2009.
- 09-2 M.A. Allers en A.S. Zeilstra, *Bevolkingsdaling en gemeentelijke financiën*, 2009.
- 09-3 C. Hoeben, *Achtergrond tariefontwikkeling reinigingsheffingen 2009*, 2009.
- 09-4 A.S. Zeilstra, L.A. Toolsema en C. Hoeben, *Kosten en baten riolering en afvalinzameling en -verwerking in Capelle aan den IJssel*, 2009.
- 09-5 C. Hoeben, *Ontwikkeling van de lokale woonlasten voor eigenaren van woningen 1998 - 2009*, 2009.
- 10-1 M.A. Allers, L.A. Toolsema, C. Hoeben en J. Bolt, *Belastingoverzicht grote gemeenten 2010*, 2010.
- 10-2 M.A. Allers en J. Bolt, *Financiële gevolgen van de recessie voor de eigen inkomsten en uitgaven van gemeenten*, 2010.
- 10-3 C. Hoeben, *Ontwikkeling waterschapslasten in de periode 1998-2012*, 2010.
- 10-4 L.A. Toolsema, M.A. Allers, A.S. Zeilstra, *De toezichtlast van gemeenten op het gebied van de financiële functie*, 2010.
- 10-5 M.A. Allers, C. Hoeben, *Besparingsmogelijkheden in het waterbeheer*, 2010.
- 10-6 M.A. Allers, *Verevening conform het derde aspiratieniveau*, 2010.

- 10-7 M.A. Allers, C.Hoeben, *Bezuinigingen en crisisbeheersing:Financiële plannen van gemeenten, 2010-2012*, 2010
- 11-1 C. Hoeben, *Lastenontwikkeling als gevolg van de bijdrage door waterschappen aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma*, 2011
- 11-2 M.A. Allers, C. Hoeben, *Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2011*, 2011
- 12-1 M.A. Allers, C. Hoeben, *Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2012*, 2012
- 12-2 M.A. Allers, J. Veenstra en C. Hoeben, *Toereikendheid huidige kasgeldlimiet en renterisiconorm*, 2012
- 12-3 C. Hoeben , M.A. Allers, *Contra-expertise lastenontwikkeling door Project Gebonden Aandeel waterschappen aan het Hoogwater Beschermingsprogramma*, 2012
- 12-4 C. Hoeben, J.B. Geertsema, J.Veenstra, M.A. Allers, *Vorbereiding monitor doelmatigheidswinst in het waterbeheer*, 2012
- 12-5 C. Hoeben, M.A. Allers, *Robuustheid prognoses autonome lastenontwikkelingen bij waterschappen en drinkwaterwaterbedrijven*, 2012
- 12-6 C. Hoeben, *Vervolgonderzoek robuustheid prognoses autonome kostenontwikkelingen bij drinkwaterwaterbedrijven en waterschappen*, 2012
- 13-1 M.A. Allers, C. Hoeben, *Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2013*, 2013
- 13-2 M.A. Allers, C. Hoeben, L. Janzen, J. Veenstra, B. Geertsema, E. Merkus, *Atlas van de lokale lasten. Algemene deel: Monitor van de ontwikkeling van de lokale lasten op macroniveau*, 2013
- 13-3 M.A. Allers, W. Vermeulen, *Kapitalisatie van de algemene uitkering uit het gemeentefonds in woningprijzen*, 2013
- 13-4 M.A. Allers, B. Steiner, C. Hoeben, J.B. Geertsema, *Gemeenten in perspectief*, 2013
- 13-5 J. Veenstra, H.M. Koolma, M.A. Allers, *De doelmatigheid van woningcorporaties in kaart gebracht*, 2013
- 14-1 L. Janzen, M.A. Allers, C.Hoeben, *Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2014*, 2014
- 14-2 M.A. Allers, *Technische toets verdeelmodellen WWB/Participatiewet*, 2014
- 14-3 M.A. Allers, C. Hoeben, L. Janzen, M. van Gelder, J.B. Geertsema, J. Veenstra, *Atlas van de lokale lasten. Algemene deel: Monitor van de ontwikkeling van de lokale lasten op macroniveau*, 2014
- 14-4 H. de Groot, M.A. Allers, *Gemeentelijke uitvoering van de WMO 2008-2012*, 2014
- 14-5 C. Hoeben, L. Janzen, *Investerings in de infrastructuur in de gemeentelijke begrotingen*, 2014
- 15-1 C. Hoeben, L. Janzen, *Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2015*, 2015
- 15-2 M.A. Allers, B. Steiner, *Gemeenten in perspectief 2014-2018*, 2015
- 15-3 C. Hoeben, L. Janzen, *Gevolgen van gemeentelijke herindeling in Hoogeland en Eemsdelta voor de belastingdruk*, 2015
- 15-4 C. Hoeben, *Kerngegevens ontwikkeling waterschapsheffingen 2009-2015*, 2015.
- 15-5 C. Hoeben, *Kwijtscheldingsbeleid Hoogheemraadschap Delfland*, 2015.
- 15-6 M.A. Allers, C. Hoeben, L. Janzen, K. Kwakkel, J.B. Geertsema, J. Veenstra, *Atlas van de lokale lasten. Algemene deel: Monitor van de ontwikkeling van de lokale lasten op macroniveau*, 2015.
- 15-7 J. Veenstra, M. van Gelder, *Rioolheffing in Zaanstad*, 2015
- 15-8 J. Veenstra, M.A. Allers, *Evaluatie toetsingskader leningen en garanties voor gemeente Den Helder*, 2015.

Bovenstaande rapporten kunnen worden gedownload van Internet (www.coelo.nl), of besteld bij COELO, postbus 800, 9700 AV Groningen, telefoon 050 3637018.

Andere COELO-uitgaven:

Atlas van de lokale lasten. Verschijnt jaarlijks sinds 1997.

Atlas rijksuitkeringen aan gemeenten 2011

Atlas rijksuitkeringen aan gemeenten 2013

Atlas rijksuitkeringen aan gemeenten 2015

Meer informatie over COELO en COELO-publicaties is beschikbaar via www.coelo.nl